

LIETUVIŠKOS FARMACIJOS PERIODIKOS IŠTAKOS IR RAIDA LIETUVOJE IKI XX A. PENKTOJO DEŠIMTMEČIO

SILVIJA STAKULIENĖ

Vilniaus universiteto Visuomenės sveikatos institutas
M. K. Čiurlionio g. 21, LT-03101 Vilnius, Lietuva
El. paštas: silvija.stakuliene@mf.vu.lt

Lietuvoje šiuolaikinės farmacijos mokslo pažangą, naujausius laimėjimus ir jų įvairovę atskleidžia farmacijos periodinė spauda, pasiekusi didelių laimėjimų, turinti šimtmečius siekiančias tradicijas ir sukauptą nemažą paveldą. Jau nuo XIX a. pradžios Vilniuje leisti farmacijos mokslo profesiniai žurnalai buvo vieni iš nedaugelio Europoje [6; 7; 8]. Tuomet ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje nebuvo senesnių tokio pobūdžio spaudos leidimo tradicijų. Iš šio laikotarpio sukauptas nemažas kitakalbės farmacijos periodinės spaudos paveldas, kurį privalu atskirai išanalizuoti kaip Lietuvos kultūrinio spaudos palikimo dalį [34; 35]. Todėl šios publikacijos tikslas – pasitelkus dokumentinę ir spausdintą medžiagą apžvelgti lietuviškosios farmacijos periodikos ištakas, jos raidą iki XX a. penktojo dešimtmečio, įvertinant sukauptą daugiaspektį lietuviškosios farmacijos periodikos spaudos paveldą. Šios temos aktualumą lemia mažas jos ištirtumo lygis. Norėtume atkreipti dėmesį ir išskirti iš visos lietuviškos medicinos spaudos paveldo tik šią, gana specifinę ir siaurą medicinos mokslo sritį kaip savarankišką tyrimo objektą. Nors farmacijos mokslas ir labai glaudžiai susijęs su medicina, chemija, botanika, mikrobiologija, fizika, tačiau jo paskirtis skirtinga. *Tai mokslas apie vaistus, jų kūrimą, gamybą, laikymą, išdavimą, kokybės kontroliavimą* [12]. *Procesas nuo vaistinės medžiagos iki vaisto suvartojimo* [37].

Iki šiol visa lietuviškoji farmacijos periodika išsamiau neanalizuota. Neatskleista jos ištakų svarba farmacijos mokslo sklaidai, integruotas poveikis medicinos mokslo raidai, nenagrinėtas šių leidinių repertuaras, redaktorių veikla ir kiti svarbūs leidybos aspektai. Tai platus tyrinėjimo baras. Ši publikacija – pirmas bandymas tai atlikti. Kiti dalykai – platinimas, skaitytojų tyrimo analizė – atskiros, plačios temos, kurių šis straipsnis neapėmia. Tiriamasis laikotarpis suskirstytas į du etapus: 1) 1911–1918 m. ir 2) 1918–1940 m. Pirmasis – tai jaunųjų Rusijos imperijoje gyvenan-

čių lietuvių farmacininkų bandymai leisti savo spaudą, antrasis – 1923–1940 m. leista lietuviška farmacijos periodika jau Lietuvos Respublikos laikotarpiu. Siekiant išanalizuoti ir pateikti mokslinei apyvartai lietuviškos farmacijos periodiką, peržiūrėta rankraštinė ir spausdintinė farmacijos periodikos medžiaga, sukaupta Vilniaus universiteto bibliotekoje, Lietuvos Martyno Mažvydo nacionalinės bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centre (toliau – BKC), Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Retų spaudinių skyriuje. Šią medžiagą sąlyginai galima suskirstyti į dvi grupes. Pirmoji – „Farmaceutų reikalai“, „Medicina ir gamta“, „Farmacijos žinios“, „Lietuvos farmaceutas“ komplektai bei „Lietuviškų periodinių leidinių 1823–1940 m. kontrolinis sąrašas“, antroji – nepublikuoti dokumentai, saugomi Lietuvos mokslų akademijos centrinėje bibliotekoje. Be to, papildomos informacijos suteikė ir BKC tarnybinė lietuviškų periodinių leidinių kartoteka. Iš kontrolinio sąrašo išrinkta tik periodika medicinos tematika: laikraščiai, žurnalai, tęstiniai moksliniai darbai. Jie susisteminti, sugrupuoti ir sudaryta medicinos periodinių leidinių kartoteka (1909–1944). Remiantis tais duomenimis, bibliografiniu, statistiniu, istoriniu aprašomuoju metodais atliktas tyrimas, leidžiantis atskleisti šios periodikos funkcionavimą, jos ypatybes tiriamuoju laikotarpiu.

Lietuviškosios farmacijos periodikos istoriografija nėra gausi. Pirmi farmacijos leidinukai, pasirodę 1911–1912 m., nepakliuvo į akiratį žymiam tarpukario visuomenės veikėjui K. Griniui, mėginusiam pirmam iš Lietuvos veikėjų aprėpti visą iki tol pasirodžiusią medicinos spaudą nuo XVIII a. vidurio iki XX a. trečiojo dešimtmečio. 1922 m. „Medicinos“ žurnale išleista jo retrospektyvioji bibliografijos rodyklė „Medicinos knygų, išėjusių lietuvių kalba, sąrašas“ buvo tik pirmas bandymas susisteminti išblaškytus medicinos literatūros spaudinius [13]. Iš ankstesnių, tarybinių laikų tyrėjų fragmentiškai apie farmacijos spaudą yra rašęs ir pateikęs faktografinių duomenų S. Biziulevičius [4; 5], J. Karosas [17]. Pastarojo dešimtmečio periodinės spaudos istorijos tyrėjas V. Urbonas šią periodinę spaudą priskyrė prie specializuotų periodinių leidinių ir pateikė jau ankstesnių tyrėjų nurodytus duomenis [57]. Medicinos istorikas A. Andriušis [1] aprašė ir įvertino Lietuvoje į trečiąjį šimtmetį įžengusią medicinos spaudą, tarp jų ir farmacijos. Minėtinas farmacijos istorikų V. Gudienės ir A. Kripaitytės straipsnis, apžvelgiantis tarpukario Lietuvoje leistų „Farmacijos žinių“ žurnalo leidybos istoriją ir svarbesnius momentus [14, 1231]. 2005 metais R. Stonkutės-Žukienės išleisti Lietuvos farmacijos raidai skirti trys tomai [56] – tai svarus įnašas į nuodugnesnius šio mokslo tyrinėjimus. Šis leidinys gerokai praplėtė farmacijos mokslo horizontus, jame apžvelgta ir farmacijos periodinė spauda. Pirmuose dviejuose tomuose [54; 55], apimančiuose 200 metų laiko-

tarpį (1800–2000), pateikiamos žymiausių Lietuvos farmacininkų, tarp jų ir „Farmacijos žinių“ redaktorių Z. Kuzavo [55, 168] ir J. Makauskio [54, 104], biografijos. Publikacijos autorė, analizuodama lietuviškos medicinos periodikos ištakas ir raidą Lietuvoje, neišvengiamai kliudė ir farmacijos periodikos tematiką [52; 53]. Šiame straipsnyje pateikiama naujų lietuviškos farmacinės periodikos faktų, papildančių jau paskelbtą medicinos spaudos Lietuvoje tyrinėjimo medžiagą.

Prieš pradėdami tyrinėti lietuviškos farmacinės spaudos ištakas ir jos raidą Lietuvoje, trumpai apžvelgsime istorines medicinos periodinės spaudos atsiradimo sąlygas Europoje. Jų pradžia – XVII a. kilęs didelis susidomėjimas gamtos mokslais, labai spartinės ir skatinės vystytis ne tik medicinos, bet ir farmacijos mokslus. Iš pradžių Anglijoje, vėliau ir kitose Europos šalyse imta steigti mokslinės gamtos tyrinėtojų draugijas. Tarpusavyje bendraudamos jos intensyviai keitėsi informacija, sudarydamos prielaidas plėtotis įvairioms gamtos mokslo sritims, iš jų ir medicinos. Ir štai 1679–1684 m. paryžietis chirurgas N. Blegny išleido pirmąjį senajame žemynė medicinos periodinį leidinį „Nouvelles découvertes sur toutes les parties de la médecine“ („Nauji atradimai visoje medicinoje“). Šis spaudinys, išverstas į vokiečių kalbą, greit pasiekė ir artimiausias kaimynines šalis, tapo akstinu vystytis tokiai spaudos rūšiai kaip periodika. Praėjus šimtmečiui, XVIII a. Europoje ėjo per 170 periodinių medicinos spaudinių. Štai Rusijoje 1805 m. pasirodė pirmasis medicinos periodikos leidinys „Observationes medico-chirurgorum Ruteni Imperini“ („Rusijos imperijos medikų ir chirurgų tyrinėjimai“), o 1901–1940 m. šioje šalyje buvo leidžiami vien trisdešimt septyni šios farmacijos periodikos leidiniai [62].

XX a. pradžioje Lietuvoje atgimęs tautinis sąjūdis, daręs įtaką spaudos draudimo panaikinimui 1904 m., buvo palankus ir tautinei kultūrai plėtoti. 1905 m. revoliucijos pakilimas Rusijoje, apėmęs ir Lietuvą, privertė caro vyriausybę daryti nuolaidų švietimo ir kultūros srityse. Tačiau Lietuvos ilgas buvimas Rusijos imperijos sudėtyje stabdė ir lėtino pirmųjų leidinių gimtąja kalba pasirodymą. Todėl tik atgavus lietuvišką spaudą Vilniuje susitelkė visos lietuvių intelektualų pajėgos. XX a. pradžioje Vilnius buvo didžiausias ne tik kultūros, bet ir politikos centras Lietuvoje. Šiuolaikiniai istorikai, remdamiesi naujausiais tyrinėjimais, apibūdina jį kaip socialinių-politinių ir tautinių santykių buvusiose LDK žemėse modelį. To meto Vilniaus bendruomenė buvo išlaikiusi visus istorinės Lietuvos valstybės bruožus. 1897 m. Rusijos imperijos gyventojų surašymo duomenimis, žydai sudarė 40,1 proc., lenkai – 31 proc., rusai – 20,1 proc., baltarusiai – 4,2 proc., lietuviai – 2 proc. miesto gyventojų [36, 189]. Vilniaus kultūra buvo internacionalinė. Deja, lietuviai joje sudarė mažumą. Tačiau lietuvių inteligentija, nors ir negausi, veikė labai aktyviai. Panaiki-

nus spaudos draudimą lietuviškais rašmenimis, greitai ėmė plisti lietuviška, sykiu ir medicinos spauda. Vilniuje lietuvių pajėgos savo politine orientacija buvo irgi labai skirtingos. Tautininkai P. Vileišis, A. Smetona ir kt. telkėsi apie tuometinį dienraštį „Vilniaus žinios“ (1904–1907) ir laikraštį „Viltis“ (1907–1911). Demokratinės ir socialdemokratinės pakraipos veikėjai P. Višinskis, J. Vileišis, F. Bortkevičienė, K. Grinius ir kiti – apie laikraščius „Lietuvos ūkininkas“ (1904–1915, 1920–1928), „Lietuvos žinios“ (1909–1915). Pastaruosius leido 1908 m. įsikūrusi „F. Bortkevičienė, dr. K. Grinius ir K^o bendrovė“. Reikia prisiminti ir 1907 m. įkurtą Lietuvių mokslo draugiją, joje susibūrę Lietuvos gydytojai ir farmacininkai 1910 m. organizavo savo atskirą medicinos ir farmacijos sekciją, kurioje jau skaityti pirmieji pranešimai aktualiomis gamtos mokslų, medicinos temomis. Spaudoje K. Grinius ir kiti medikai aktyviai ragino leisti medicinos spaudą, nes jos labai trūko. 1911 m. prie Vilniuje leidžiamo „Lietuvos žinių“ priedo „Aušrinė“, skirto Lietuvos moksleivijos kultūros ir švietimo reikalams, pirmame numeryje pasirodė kvietimas, raginantis Lietuvos farmacininkus leisti savo laikraštį. Antrame „Aušrinės“ numeryje pasirodė „Farmaceutų reikalai“. Tai buvo pirmasis, nenumeruotas „Aušrinės“ 2-ojo numerio priedas, tęsiantis jos ištisinę (75–84 p.) numeraciją. Antrasis „Farmaceutų reikalų“ numeris prie „Aušrinės“ 4-ojo numerio pratęsė (141–150 p.) numeraciją [3]. Vėliau po ilgų ginčų ir svarstymų „Farmaceutų reikalus“ nutarta leisti prie „Lietuvos žinių“ kaip nemokamą priedą [10]. 1912 metais „Lietuvos žinios“ išleido dar du numerius. Iš viso per 1911–1912 metus pasirodė keturi numeriai. Laikraštėliuose numerių kainos ir tiražai nenurodyti. Leidėja – F. Bortkevičienė, atsakingoji redaktorė – S. Mošinskaitė. Spausdinta Vilniuje, M. Kuktos spaustuvėje.

Patyrinęjus M. Kuktos spaustuvės sąskaitas, pavyko nustatyti 1912 metų „Farmaceutų reikalų“ tiražą ir spausdinimo kainą. 1912 m. balandžio 3 d. M. Kuktos spaustuvė pateikė sąskaitą „Lietuvos žinių“ redakcijai, kurioje „Farmaceutų reikalų“ 3-iojo numerio spausdinimo kainą nurodė 39 rub. 50 kap., tiražą – 1700 egz. [31, 7]. Kitoje tų pačių metų lapkričio 26 d. sąskaitoje nurodoma už „Farmaceutų reikalų“ 4-ojo numerio spausdinimą 1700 egz. tiražu sumokėti 38 rub. 75 kap. [31, 18].

Aiškinantis pirmojo lietuviško farmacininkų spaudinio „Farmaceutų reikalai“ aplinkybes, išryškėjo nemažas jaunųjų farmacininkų susivienijimo vaidmuo. 1910 m. susibūrę Maskvoje, jie ėmėsi leidybinės veiklos, ir tai lėmė šio pirmojo kuklaus spaudinio pasirodymą. 1912 metais jie rašė: *Metai suėjo nuo <...> nedrąsių mėginių, aktyviai veikti Lietuvos dirvoj. Metai, kaip pasijutom jaunutės Lietuvos kultūros dalyviais. Kas atlikta, kas ne, tars laikas. Vienintelė visų aiškiai tariamoji mintis tebuvo: vienijimosi pamatas – lietuvių tautos reikalai, vienijimosi tikslas – lietuvių kultūros*

klestėjimas mums padedant [32]. Savo tikslus jie apibrėžė taip: 1. reikia įkurti organą, kuris suvienytų; 2. būtina surengti suvažiavimą, kuriame būtų sprendžiami ir įgyvendinami iškilę uždaviniai; 3. įkurti informacijos biurą, kuris palengvintų daugeliui lietuvių grįžti į Lietuvą ir užtikrinti savarankišką gyvenimą.

Buvo tikimasi ir dedama vilčių, kad „Farmaceutų reikalai“ bus dvasios žadintojas, idėjinio lietuvių jaunimo „spietimosi centras“. Tai rodo ir šios 1912 metų trečiame numeryje išspausdintos jaunųjų farmacininkų programinės mintys [35, 23]:

1. [...] *neturime nei mokslininkų, nei ligonbučių, nei laboratorijų, kur tik ir kaus-tomas naujas mokslo žodis;*
2. *geriausiam atvejy tai būtų tik sistemingas pakartojimas to, kas jau pasakyta kitų tautų mokslininkų;*
3. *informavimas gydytojų, farmaceutų ir gamtininkų jų specialiose mokslo šakose puikiai atliekamas per vokiečių, rusų... specialius organus ir nėra jokio reikalo tas informacijas vien versti lietuvių kalbon, nes tai būtų tik bėdingas eikvojimas proto energijos taupytinis kitiems, Lietuvai naudingesniems darbams;*
4. *Lietuvoj dar per maža žmonių, kuriems toks specialis laikraštis būtų indomus, taigi turėdamas maža ėmėjų (dar mažiau skaitytojų) negalėtų egzistuoti be stambių aukų, kurias galima suvartoti praktiškesniems tikslams;*
5. *moksliskai energijai jau susitaupius, geriau būtų suvartojus ją gamtos ir medicinos mokslų **populiarizavimui** ir šiuo tikslu veikliau prisidėjus prie jau einamos „Sveikatos“, prie manomų vadovėlių – liaudies žinyno sutaisymo;*
6. *galop, lietuvių inteligentijai pasidauginus, jos jiegos susikoncentravus, galima būtų pradėti svajoti apie rimtą mėnesinį žurnalą mokslo, politikos ir dailės reikalams skiriamą, kur tarp visų rusių inteligentijos apie žurnalą susispietusias, gydytojai, gamtininkai ir farmaceutai būtų gamtamokslio straipsnių gamintojai.*

Šios programinės nuostatos labai gerai apibūdina tuometinę Lietuvos kultūrinę situaciją: *Amžiais nejudinamą Lietuvos farmacijos dirvoną pradedama plėsti* [20, 43]. Daug buvo rašoma apie pirmąjį Rusijoje gyvenančių lietuvių farmacininkų judėjimo dešimtmetį (1900–1910), iškėlusį gausybę sumanymų ir savo veiklą pagrindusį kultūrinę veiklą, susijusia su savo profesijos laikraščio išleidimu. Jame buvo skelbiami jaunųjų farmacininkų rašiniai. Viename iš jų – statistinės pastabos apie to meto Vilniaus farmacininkus. Pasirodo, 1911 metais Vilniuje lietuvių farmacininkų beveik nebuvo: nei savininkų, nei tarnautojų. Iš trijų užsirašiusių visuotiniame medicinos sąrašė – du visiškai nevertėjo lietuvių kalbos, o trečias – tik iš bėdos. Panašiai buvo ir Kaune [21, 27]. *1910 metais Rusijoje dirbo – 57, o Lietuvoje (Kauno, Vilniaus*

ir Suvalkų gubernijoje) 65 lietuviai farmacininkai, visumoje – 122 asmenys. Su mokiniais, provizorių padėjėjais ir provizoriais susidarytų 1000 asmenų. Iš jų bent pusė patriotiškai nusiteikusių. Ir tai būtų 500 inteligentų lietuvių, kuriuos būtų galima įtraukti į bendrą tautišką darbą, – taip svarstė jaunieji Lietuvos patriotai [47]. Specifiška tai, kad leidinyje visi spausdinę savo straipsnelius pasirašinėdavo slapyvardžiais: *Lendrius Liunas, Juozas, S. B., I. S* ir kt. Įdomu ir tai, kad paskutiniame, ketvirtajame, numeryje jau pradėtos kelti terminologijos problemos, nes lietuvių kalba ir rašyba dar buvo nenusistovėjusios. Pavyzdžiui, rašė jie: *vienas tik žodis iš vaistinin-kystės srities, kaip vadinti įstaigą – aptieka ar vaistyne, o jo savininką, vadinti vaistynės savininku...* [38].

1912 metais, išleisus ketvirtąjį numerį, laikraščio leidyba nutrūko. Tik 1917 m. Maskvoje įsikūrusi Lietuvių farmaceutų sąjunga 1918 m. sugebėjo pratęsti tolesnę „Farmaceutų reikalų“ leidybą. Spaudinys pasirodė tų metų sausį. Redakcinę komisiją sudarė aktyvūs Maskvoje gyvenantys farmacininkai: S. Nasvytis, V. Narbutas, A. Sutkus. Leidėjas – Lietuvių farmaceutų sąjunga. Numerio kaina – 1 rublis, metų prenumeratos – 5 rubliai, apimtis – 8 lapai. Redakcijos vedamajame rašyta: *Šian-dien tuo nepaprastu mūsų tautai gyvenimo momentu ir sunkiomis aplinkybėmis, mes tvirčiau susiburę – susispietę į Sąjungą ir sudarę savo veikimui programą vėl atnauji-name „Farmaceutų Reikalų“ šauksmą. <...> Mes, vienos tautos ir profesijos nariai, turime turėti bendrų reikalų bei siekių* [42]. Leidinyje aptariama Lietuvių farmaceutų sąjungos tolesni uždaviniai, praktinės problemos. Siūloma sušaukti bendrą Rusijos lietuvių farmacininkų suvažiavimą. Laikraštyje pateikiama statistinių žinių, kad Ru-sijoje dirba arti 2000 lietuvių farmacininkų. Rašytojas Antanas Vienuolis Žukauskas, dirbdamas Maskvoje provizoriaus padėjėju, rašė ir aktyviai bendradarbiavo lietuvių spaudoje. „Farmaceutų reikaluose“ jis pateikė įdomių minčių apie farma-cininkų nerangumą, jų nenorą skaityti ir prenumeruoti spaudą. *Iš tūkstančio skaito vos 6–9 žmonės, tokia liūdna statistika* [59]. Leidybos reikalams spręsti buvo renka-mos aukos [2]. „Farmaceutų reikaluose“ pateikiama informacija apie asmenis, pa-aukojusius pinigų – 133 rublius. Deja, labai nepalanki įtempta tarptautinė padėtis, karas ir paskesnė suirutė visiškai sustabdė pradėtą leidybos darbą. Ir šis 1918 m. sausį pasirodęs numeris, išspausdintas „Rygos tipolitografijoje“, buvo paskutinis.

1911–1918 metų laikotarpiu įsiterpia ir 1913 m. ėjęs pirmasis profesionalus žurnalas „Medicina ir gamta“ – medicinos, veterinarijos, farmacijos ir gamtos dvi-mėnėsinis leidinys [34]. Jau seniai spaudoje vyko diskusijos dėl medicinos reikalams skirtų spaudinių leidimo ir 1912 m. lapkritį „Lietuvos žiniose“ išspausdintas pranešimas Lietuvos medikams, veterinarijos darbuotojams, farmacininkams ir gamtinin-

kams apie jo įsteigimą ir pasirengimą leisti: [...] *pagaliau atėjo laikas nubusti ir mums, lietuvių medicams, veterinarams, farmacininkams ir gamtininkams! Galime sutvarkyti sanitariją ir profesijos gyvenimo dalis įsteigę laikraštį. Jau kelinti metai ketinamas leisti toks laikraštis* [16]. Būsimo žurnalo redakcinį komitetą sudarė Lietuvos gydytojai J. Basanavičius, A. Domaševičius, S. Matulaitis, J. Šlapelis, A. Vileišis, A. Laumianskis. „Medicinos ir gamtos“ pirmas numeris (gegužė–birželis) pasirodė Vilniuje. Jis buvo nedidelio formato (3,5 × 21 cm) ir 24 puslapių. Metinė kaina – 4 rub., vieno numerio – 75 kap. Leidėjas ir redaktorius – vienas iš aktyviausių to meto gydytojų S. Matulaitis. Žurnalas numatė atlikti didelius uždavinius. Redakcijos įvadiniame straipsnyje buvo rašoma: *Šituo pradedame leisti pirmą lietuvių kalba medicinos, veterinarijos, farmacijos ir gamtos mokslo laikraštį* [43]. Buvo numatyta spausdinti originalius straipsnius iš įvairių medicinos, farmacijos sričių. Turinio analizės duomenimis, dviejuose numeriuose buvo paskelbti septyni straipsneliai farmacijos tematika. S. Matulaitis pateikė iš 1912 m. Vokietijoje leisto terapijos žurnalo du referatus apie nuomario (epilepsijos) gydymą bromu, o gydytojas J. Basanavičius skyrelyje „Praktikos patarimai“ – tris receptus, kaip gydyti tuberkuliozę, trachomą ir gastritą. Antrame numeryje buvo įvestas skyrelis „Nauji vaistai“, kuriame S. Matulaitis aprašo vaisto *Sedabrol* vartojimo būdą, J. Basanavičius – Senos lapelius, niežus ir sąnarių reumatizmo gydymą. Taigi farmacijos srityje reikštasi gana kukliai. Nutrūkus šio žurnalo leidimui redaktorius pasiguodė, kad nors pinigų leidybai užteko, nebuvo suinteresuotųjų rašyti.

1911–1918 metų periodinių leidinių analizė rodo, kad 1916–1917 ir 1919 metais iš viso nebuvo išleista nė vieno leidinio sveikatos tema. Tuo metu leista farmacijos periodinė spauda – tai pirmi nedrąsūs bandymai. Du leidiniai – „Farmaceutų reikalai“ ir „Medicina ir gamta“ – bendrame lietuviškų periodinių leidinių sraute sudarė tik menką dalį. Šio straipsnio autorės surinktais ir apibendrintais statistikos duomenimis, 1911 m. išleisti 97 lietuviški periodiniai leidiniai, 1920 m. – 126. Šie skaičiai rodo, kad visa periodikos leidyba per šį dešimtmetį Lietuvoje padidėjo daugiau nei du kartus. Tačiau tebuvo išleisti du farmacijos tematikos leidiniai, sudarę tik 0,9 proc. bendros lietuviškos spaudos apimties. Palyginimui: prisiminkime vos ne prieš šimtą metų Lietuvoje leistą kitakalbę farmacijos periodiką, išgyvenusią tuomet savo „aukso amžių“, kai *medicina nuo apatiško mokymo tapo viena iš gamtos mokslo disciplinų* [49, 94]. XIX a. pradžioje (1820–1831 m.) leisti šie periodiniai leidiniai jau buvo pripažinti Vakarų Europoje ir Vilnius buvo tarpinis miestas, per kurį medicinos idėjos ir instituciniai modeliai sklido iš Vakarų į Rytų Europą [19, 4]. Tačiau šiek tiek kitokia XX a. pradžios lietuviškos farmacijos periodikos padėtis. Tai

dar jos ištakos, formavimasis, kai nei turiniu, nei forma ji negalėjo prilygti XIX a. leistai kitakalbei farmacijos periodikai.

Po 1918 metų, įtvirtinus Lietuvos valstybingumą, prasidėjo kitas istoriškai reikšmingas lietuviškos farmacijos periodikos laikotarpis. Po revoliucijos Rusijoje daugelis lietuvių farmacininkų, nacionalizavus jų vaistines, grįžo į tėvynę. Jie aktyviai įsitraukė į lietuviškos farmacijos infrastruktūros kūrimą, panaudodami svetur sukauptas žinias. Pradėjo kurtis ir vaistinių tinklas, labai išlėto kilo farmacijos pramonė [9]. Atsirado palankios sąlygos leisti Lietuvoje farmacijos spaudą. Aktyviai pradėjo veikti ir vienyti farmacininkai, tarp jų – vaistinių savininkai ir tarnautojai. 1920 m. Kaune įvyko pirmasis Lietuvos farmacininkų kongresas. Jame įkurta taryba rūpintis Lietuvos farmacijos reikalais. Aktyviomis jos pastangomis po metų, 1921 m. vasarį, įkurta pirmoji profesinė organizacija – Lietuvos farmacininkų sąjunga (toliau – LFS) [59]. Tačiau veikiai kilo didelių nesutarimų tarp buvusių vaistininkų savininkų ir vaistinių tarnautojų. Todėl susikūrė dar viena – Lietuvos vaistininkų draugija (toliau – LVD), kad geriau būtų atstovaujami jų interesai. Ši draugija vienijo ne tik turtingiausius, bet ir aktyviausius farmacininkų bendruomenės narius, turėjo svarų ir įtakingą balsą [41]. Jos veikla buvo formuojama, kaip rodė įstatai [58], keliomis kryptimis ir viena iš jų – tai profesinio periodinio žurnalo leidyba. Susijungusios šios dvi organizacijos – Vaistininkų draugija ir Farmaceutų sąjunga nuo 1923 m. pradėjo leisti bendrą savo profesinės veiklos žurnalą, kuris pasirodė tų metų spalio 30 dieną „Farmacijos žinių“ pirmojo numerio paantraštiniai duomenys skelbė, jog tai *laikraštis pavestas Farmacijos reikalams* ir eina vieną kartą per mėnesį. Išleistas 16 puslapių apimties Marijampolės „Dirvos“ bendrovės spaustuveje. Nors leidėjais skelbėsi abi organizacijos, tačiau faktiškai žurnalą leido ir finansiškai tvarkė Vaistininkų draugija. Leidinio redakcija įvadiniame „Redakcijos žodyje“ skelbė: *Farmacininkų korporacija, kaip ir kitų profesijų korporacijos, yra bendras visuomenės narys, turįs į tą bendrą visuomenę tam tikras teises ir pareigas <...>. Taigi ir farmacininkų korporacija, tam tikros profesijos vienetas, siekiantis geresnio būvio, supranta, kad jo ji pasieks rimtu savo profesijos darbu ir nuolatine kova už būvį. Gyvybės syvai organizacijai yra spausdintas žodis, kuris lankydamas kiekvieną organizacijos narį pasakys, kas organizacijai gresia, ką organizacija turi daryti, kad pavojaus išvengtų <...>. Mes tikime, kad tas svarbus reikalas – patiesti farmacijai mūsų Tėvynėje tvirtus pamatus, sužadįs tas galimybes, kurių dar nėra farmacininkų korporacijoj apsireiškusių ir tuo pasikliaudami, mes imamės to sunkaus darbo – vesti „Farmacijos žinias“ [50]. Šis leidinys skelbė aktualiausias farmacijos administravimo, praktikos naujienas, mokslo žinias. Visas publikacijas pagal tematiką galima suskirstyti taip:*

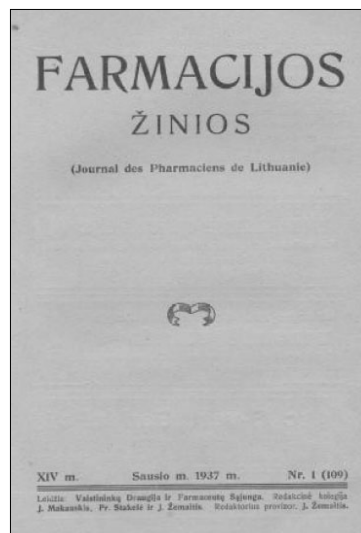
1. Farmacijos įstatymai ir administracinis tvarkymas;
2. Farmacininkų išsilavinimas ir jų teisės;
3. Farmakopėja. Jos rengimas ir skelbimas;
4. Dirbtinių maisto gaminių įstatymai ir kontrolė;
5. Farmacijos gamyba;
6. Patentuoti vaistai;
7. Muito tarifo sutvarkymas;
8. Prekyba vaistais už vaistinės sienų;
9. Profesiniai klausimai.

Vienas pagrindinių farmacijai iškilusių uždavinių – lietuviškos farmacijos nacionalinės teisinės bazės sukūrimas. Iš jų svarbiausias – teisės dokumento „Farmacijos įstatymo“ kūrimas ir jo patvirtinimas, kuris truko kone šešiolika metų. Visa jo eiga (svarstymai, papildymai, nutarimai ir kita medžiaga) buvo publikuojama „Farmacijos žinių“ puslapiuose. Daugelyje straipsnių mėginta apibrėžti vaistinių teises normas. Kol dar nebuvo priimti savi įstatymai, buvo naudojamos Rusijos medicinos statutu, netinkančiu Lietuvai ir keliančiu daug įvairių problemų. Kitas aktualus dalykas, kuriam Lietuvos vaistinininkų draugija skyrė daug dėmesio – tai palankių sąlygų savo verslui Lietuvoje sukūrimas. Gana specifinė tema, gvildenta keliuose numeriuose, – LVD derėjimasis su įvairiomis institucijomis dėl spirito, labai svarbaus vaistų gamybos komponento, kainos mažinimo.

Pirmuosiuose numeriuose daugiausia rašė pats redaktorius Z. Kuzavas (1923–1924) ar S. Nasvytis (1925–1926), o nuo 1930 iki 1940 metų publikacijas skelbė būrelis farmacijos praktikų ir mokslininkų, oficialių žinių pateikdavo ir Farmacijos skyrius. Šie originalūs profesiniai straipsniai sudarė apie 30 proc. visų publikacijų. Pirmuoju žurnalo leidimo dešimtmečiu labai aktualu buvo LFS ir LVD teisinė veikla, o nuo 1930 m. pamažu keitėsi tematika ir ėmė vyrauti informacija iš Lietuvos vaistinininkų ir farmacininkų draugijų tarptautinės veiklos. Štai 1929 m. LVD nariai dalyvavo Latvijos vaistinininkų draugijos metiniame suvažiavime, o 1930 m. jau susitikime Kaune buvo sukviestas Pabaltijo valstybių vaistinininkų susirinkimas [22]. Domėjimasi šia patirtimi rodė vis daugiau publikacijų apie užsienio šalių farmacijos praktikos, mokslo naujoves, tarptautinių organizacijų veiklą. Nemažai naujienų buvo skelbiama iš Rygoje leidžiamo žurnalo „Latvijas Farmacijas Zurnāls“ [24]. Kaip ir lietuviškasis, jis buvo leidžiamas nuo 1923 metų ir ėjo iki 1940 metų.

Per septyniolika leidybos metų „Farmacijos žinios“ tapo pelningu, populiariu ir įtakingu farmacininkų leidiniu. Reikia prisiminti, kad Lietuvos Respublikoje 1918–1940 m. aktyviai veikė net keturios farmacininkų organizacijos: Lietuvos vaistinininkų draugi-

ja (LVD) (1922–1940), Lietuvos farmaceutų sąjunga (LFS), Lietuvos chemikų vaistinių draugija (1931–1940), Lietuvos farmaceutų tarnautojų sąjunga (1932–1937). Šių organizacijų veikloje buvo galima išvystyti ne tik panašumų, bet ir savitumų [51]. Buvo aptariami farmacijos švietimo klausimai, vaistinių padėtis, farmacijos reikalų tvarkymas, vaistų gamyba Lietuvoje. Ilgainiui keitėsi ir tobulėjo žurnalo struktūra. Nuo 1925 m. trečio numerio „Farmacijos žinių“ redakcija įvedė naują skyrelį „Nauji vaistai ir patentuoti vaistai ir kosmetikos dalykai“. Visa tai pagilino ir praplėtė leidinio turinį, padidino jo informacinę vertę. Kronikos skyrelyje buvo skelbiama apie jubiliejinės sukaktis, netektis, dedama reklama. Redaktoriai ypač ragino farmacijos įmones skelbti žurnale savo skelbimus. Pavyzdžiui, administracijos kreipimasis išspausdintas 1927 m. pirmame „Farmacijos žinių“ numeryje: *Gerbiami vaistiniai, pirkite vaistus firmose, kurios skelbiasi mūsų organe „Farmacijos žinios“. Firmos, palaikančios mūsų organą skelbimais, tuo pačiu palaiko ir mūsų korporaciją* [48]. Kiekviename numeryje buvo gausiai spausdinama įvairių farmacijos firmų reklama. Reikia prisiminti, kad nuo 1921 m. Kaune savo laboratoriją įsteigė ir žurnale aktyviai savo reklamas skelbdavo „Valstija“. Tai buvo viena didžiausių akcinių bendrovių Lietuvoje, gaminusi beveik visą galeniką ir kosmetikos dalykus. Taip pat 1921 metų pabaigoje Kaune įsteigta antra chemijos ir farmacijos laboratorija „Sanitas“, gaminusi daug įvairios kosmetikos, odekolonų, kvepalų, tualetinį vandenį. Ji nuolat dėdavo reklamą į „Farmacijos žinias“. Be to, buvo publikuojama visa Lietuvos farmacininkų ir vaistinių draugijų suvažiavimų medžiaga, Medicinos statuto papildymai ir pakeitimai, naujų vaistų formulės. Gana savitas dalykas – kovai su „negarbinga“ konkurencija ir profesinės etikos pažeidimais LVD įsteigtas Garbės teismas [29]. Jame nurodoma, kad teismas spręs visus draugijos narių tarpusavio nesutarimus. Nusizengusiems etikai asmenims buvo numatyta taikyti ir iki 1000 litų pinigines baudas. Po ilgai trukusio, vos ne šešiolika metų, taisymo, papildymų 1937 m. išleistas naujas Farmacijos įstatymas buvo reikšmingas įvykis. Kitas svarbus Lietuvos farmacininkų gyvenimo įvykis – 1938 m. išleistos taisyklės ir nustatytos naujos vaistų, chemikalų ir kosmetikos, neišskiriant patentuotų ir specialių, kainos. L. Labutytės diplominiame darbe pateiktais duomenimis, nuo 1918–1940 metų buvo išleistos 58 farmacijos knygos [23].

Žurnalas „Farmacijos žinios“ 1937 m.

Tačiau jų daugumą sudarė atspaudai, kurie buvo jau publikuoti „Medicinos“ žurnale, o vėliau išleisti kaip savarankiški.

1927–1929, 1932 metais „Farmacijos žiniuose“ buvo skelbiamos metinės turinio rodyklės. 1923–1940 metais žurnalas turėjo savo priedą „Farmacijos manualą“: [sudėtinių farmaceutinių preparatų sąrašai]. Šis priedas buvo spausdinamas nuo 1923, Nr. 1-1926, Nr. 3.

Redaktoriai. Per septyniolika leidybos metų žurnalą redagavo keturi redaktoriai. Pirmasis – Z. Kuzavas (1923–1924). Jis buvo profesionalus vaistininkas, aktyvus visuomenės veikėjas. Farmacijos mokslus studijavo Tartu universitete ir turėjo provizoriaus laipsnį. Be to, jis buvo vienas iš Lietuvos vaistininkų draugijos iniciatorių ir steigėjų, valdybos pirmininkas. Antrasis redaktorius, S. Nasvytis (1925–1926, 1930–1934), buvo vaistininkas, visuomeninkas, vienas iš vaistininkų sekcijos prie Lietuvių mokslo draugijos steigimo 1912 m. iniciatorių, o vėliau – Lietuvių farmaceutų sąjungos Rusijoje vienas steigėjų ir šios sąjungos valdybos narys. Bendradarbiavo „Farmaceutų reikaluose“ 1911–1912 m. [40]. Provizorius Jonas Makauskis „Farmacijos žinias“ redagavo 1927–1929 metais [22]. Aktyviai dirbo Lietuvos vaistininkų sąjungoje – ėjo reikalų vedėjo ir iki 1940 m. centro valdybos pirmininko pareigas. Paskutinis redaktorius J. Žemaitis redagavo žurnalą nuo 1935 metų iki jo uždarymo 1940 metais.

Spaustuvės. 1923–1925 Nr. 1 spausdinama Marijampolės „Dirvos“ spaustuvėje; 1925 Nr. 2–1926 Nr. 6 – Kaune Š. Neumano spaustuvėje; 1932 Nr. 1–11/12 – Kaune „Žaibo“ spaustuvėje; 1927–1931, 1933–1940 m. – Kaune „Varpo“ akc. bendrovėje. 1929 m. „Farmacijos žinios“ leistos 1000 egz. tiražu [18]. Žurnalo kaina įvairavo nuo 4 Lt iki 6 Lt.

Finansavimas. Žurnalo leidimo pradžioje leidinio finansavimo klausimai buvo labai opūs. 1926 metais žurnalą ištikusi krizė vos nesužlugdė jo leidybos. 1927 metais dėl finansinių sunkumų ir skaitytojų kritikuojamo žurnalo turinio kilo diskusija, ar verta toliau leisti žurnalą. Po svarstymų Vaistininkų sąjungos Valdybos pritarimu žurnalas buvo sėkmingai leidžiamas toliau [44]. Visus finansinius reikalus tvarkė LVD. Žurnale buvo nuolat skelbiamos leidybos finansinės veiklos ataskaitos. Štai kad ir 1926 m. LVD nurodo išlaidas, susijusias su „Farmacijos žinių“ leidimu [60]. Tų metų leidyba buvo nuostolinga ir išlaidos net 2000 Lt viršijo pajamas. Buvo dedama daug pastangų pagerinti būklę. Iš 1927 metų ataskaitų matyti, kad nuostolis sumažėjo iki 500 Lt, o 1928 m. leidinys LVD jau davė 1500 Lt pelną [30]. Įdomumo dėlei pateikiame 1939 m. „Farmacijos žiniuose“ nurodytus duomenis: žurnalo spausdinimas – 3120 Lt, redagavimas – 1200 Lt, korektūra – 650 Lt, „Farmacijos žinių“ bendradarbiams buvo mokama 2103 Lt. Tai iš viso sudarė 7073 Lt [61, 13]. 1940 metais

SSRS okupavus Lietuvą, buvo likviduotos visos farmacijos profesinės organizacijos, tarp jų ir LVD bei LFS. Žurnalas „Farmacijos žinios“ nustojo eiti.

Vertinant žurnalo veiklą galima teigti, kad per septyniolika savo gyvavimo metų jis padarė didelę įtaką Lietuvos farmacijos mokslui, švietimui, verslui. Žurnalą skaitė platūs farmacininkų sluoksniai. Jis teikė informaciją aktualiais šios mokslo srities klausimais ir buvo labai svarbus visiems farmacininkams. Lietuvos Respublikos laikotarpiu medicinos darbuotojų profesinės grupės ir jų institucijos jau leido savo lietuvišką medicinos periodiką. 1920–1940 metais buvo išleista arti dvidešimt leidinių sveikatos tematika. Tačiau savo apimtimi, turiniu, mokslinių žinių universalumu jie negalėjo prilygti ir konkuruoti su „Farmacijos žiniomis“. Šis specialusis profesinis farmacijos leidinys pagal vertingumą galėjo lygintis tik su „Medicina“ (1920–1940).

Reikia paminėti labai trumpai Kaune 1933 metais ėjusį „Lietuvos farmaceutą“ [27]. Tai buvo naujas Lietuvos farmaceutų tarnautojų sąjungos [28] vienkartinis leidinys. Jis buvo leidžiamas 1000 egz. tiražu. Įžanginiame žodyje leidėjai rašė, kad 1932 m. įkurtos sąjungos pagrindinis tikslas – ginti farmacijos ir visų jos narių teisinius, moralinius ir ekonominius reikalus. Pabrėžiama, kad šis žurnalas skiriamas tarnautojams, turint vilties publikuoti ir ekonominius bei mokslinius straipsnius. Jame taip pat ketinta rašyti apie užsienio farmacijos įvykius. Nors skelbta, kad tai vienkartinis leidinys, bet pasirodė trys žurnalo numeriai. Antrame numeryje nurodyta kaina – 2 Lt. Leidinį redagavo redaktorius M. Barkauskas. Nutrūkusi šio leidinio leidyba nebuvo atnaujinta.

Išvados

Apibendrinant visą 1911–1940 m. leistą lietuviškos farmacijos periodikos medžiagą, galima daryti išvadą, kad šiuo laikotarpiu susiformavo pagrindiniai lietuviškos profesinės medicinos leidiniai. XX a. pradžią (1911–1918 m.) pagrįstai galima laikyti lietuviškos medicinos, kartu ir farmacijos, ištakomis. Šiuose lietuviškos farmacijos periodikos leidiniuose buvo skelbiama aktualiausiasios farmacijos mokslo raidos tendencijos, naujausios koncepcijos, bendri dėsningumai, būdingi ir kitoms Baltijos šalims. Lietuvos Respublikos laikotarpiu jau buvo suformuota ir veikė profesionalių farmacininkų bendruomenė, kurią sudarė gana skirtingi šios profesijos žmonių sluoksniai ir kuri sugebėjo turėti savo profesinį žurnalą. Per šią spaudą plito informacija apie farmacijos mokslo ir pramonės raidą Lietuvoje, įsisenėjusių paradigmu keitimą naujomis, naujoviškas technologijas ir jų diegimą. XX a. trečiasis–penktasis dešimtmečiai buvo išskirtinis farmacijos mokslo raidos etapas, atsispindėjęs ir pagrindinia-

me profesionaliame Lietuvos Respublikos laikotarpiu leistame „Farmacijos žinių“ žurnale. Šios farmacinės periodikos svarba buvo ta, kad ji tapo pagrindine labai specifinės farmacininkų mokslo bendruomenės ryšio priemone, teikiančia įvairiapusišką informaciją apie visas mokslo ir praktikos naujoves. Šie spaudiniai tarp Lietuvos Respublikos laikotarpiu leistų medicinos periodikos leidinių sudarė tik 10 proc., tačiau buvo labai reikšmingi. Jie padėjo atskleisti bendruosius ir individualius Lietuvos farmacijos mokslo dėsningumus, išryškinti šio mokslo ištakas ir tolesnę jo raidą, jais remiantis jau galima prognozuoti ir nustatyti tolesnes farmacijos mokslo raidos kryptis. Gausus praeito šimtmečio Lietuvos farmacininkų spaudos paveldas įamžino šią intelektualinę patirtį. Reikšmingas lietuviškasis farmacijos periodinės spaudos palikimas yra viena iš bendro Lietuvos kultūros spaudos paveldo sudedamųjų dalių.

Įteikta 2006 m. balandžio mėn.

NUORODOS

1. ANDRIUŠIS, Aurimas. Lietuvos medicinos spauda. Iš *Žurnalisto žinynas*. Vilnius, 1996, p. 161–176. ISBN 9986-425-18-2
2. Aukos. *Farmaceutų reikalai*, 1918, Nr. 1, p. 8.
3. Aušrinė. Iš *Lietuviški periodiniai leidiniai 1823–1940: kontrolinis sąrašas*. Vilnius, 1993, [i. e. 1994]. 53 p.
4. BIZIULEVIČIUS, Stasys. Iš farmacijos raidos Lietuvoje (iki 1914 m.). Iš *Mokslų istorija Lietuvoje*. Vilnius, 1960, t.1, p. 139–152.
5. BIZIULEVIČIUS, Stasys. Iš lietuvių medicinos spaudos istorijos. *Sveikatos apsauga*, 1989, nr. 10, p. 36.
6. *Dziennik medycyny, chirurgii i farmacji*, 1822, t. 1, nr. 1–4. 774 p.
7. *Dziennik medycyny, chirurgii i farmacji*, 1824, t. 2, nr. 1–4. 685 p.
8. *Dziennik medycyny, chirurgii i farmacji*, 1830–[1831], t. 3, nr. 1. 664 p.
9. Farmacijos pramonė. *Farmacijos žinios*, 1925, nr. 2, p. 2–3.
10. Farmaceutų reikalai. Iš *Lietuviški periodiniai leidiniai, 1823–1940: kontrolinis sąrašas*. Vilnius, 1993, [i. e. 1994], p. 157.
11. Farmacijos žinios. Iš *Lietuviškoji enciklopedija*. Kaunas, 1937, t. 7, p. 1477–1478.
12. Farmacijos žinios. Iš *Lietuviški periodiniai leidiniai 1823–1940: kontrolinis sąrašas*. Vilnius, 1993, [!1994], p. 158.
13. GRINIUS, Kazys. Medicinos knygų, išėjusių lietuvių kalba, sąrašas. *Medicina*, 1922, nr. 5/6, p. 315–325.
14. GUDIENĖ, Vilma; KRIPAITYTĖ, Aurima. Farmacijos specialistų profesinės organizacijos Lietuvoje (istorija ir veiklos kryptys). *Medicina*, 2002, t. 38, nr. 12, p. 1231.

15. GUDIENĖ, Vilma. Iš *Farmacijos istorijos ištakos*: mokomoji knyga. Kaunas, 2003, p. 6. ISBN 9955-479-61-2.
16. Į lietuvius medikus, veterinarus, farmaceutus ir gamtininkus. *Lietuvos žinios*, 1912, nr. 1, p. 1.
17. KAROSAS, Juozas. Vilniaus XIX amžiaus medicininė spauda. *Sveikatos apsauga*, 1960, nr. 11, p. 46.
18. KEMEŽYS, V.; RUŽANCOVAS, A. *Laikraščių rūšys ir tiražai ir lietuvių periodika*. Kaunas, 1933, p. 29.
19. KONDRATAS, Ramūnas. *Joseph Frank (1771–1842) and the development of clinical medicine*. Cambridge, Mass., 1977. 301 p.
20. Korespondencija. *Farmaceutų reikalai*. 1912, nr. 4, p. 43.
21. Korespondencijos. *Farmaceutų reikalai*. 1911, nr. 3, p. 27.
22. Kronika. *Farmacijos žinios*, 1931, nr. 4, p. 23.
23. LABUTYTĖ, Lina. Medicinos knyga Lietuvoje 1918–1940 m.: [diplominis darbas]. Vilnius, 1985. *VUB Rankraščių skyrius*, f. 85, b. 3761. 288 p.
24. Latvijas Farmācijas Zurnāls 1923–1940. *Latviesu periodika. I Sejums 1920–1940*. Rīga, 1988, p. 329.
25. Leidėjo žodis. *Lietuvos farmaceutas*, 1933, nr. 1, p. 1.
26. *Lietuviški periodiniai leidiniai, 1823–1940*: kontrolinis sąrašas. Vilnius, [i.e. 1994]. 1099 p.
27. Lietuvos farmaceutas. Iš *Lietuviški periodiniai leidiniai, 1823–1940*: kontrolinis sąrašas. Vilnius, 1993, [1994], p. 405.
28. Lietuvos farmaceutų tarnautojų sąjunga. Iš *Lietuviškoji enciklopedija*. Bostonas, t. 16, 1958, p. 115.
29. Lietuvos vaistininkų draugijos garbės teismo statutai. *Farmacijos žinios*, 1934, nr. 5, p. 21–23.
30. LVD visuotinio metinio narių susirinkimo, įvykusio 1929 metų kovo mėnesio 9 dieną, protokolai. *Farmacijos žinios*. 1929, nr. 2, p. 16–18.
31. „Lietuvos žinių“ redakcijai M. Kuktos spaustuvės sąskaita: [rankraštis]. Vilnius, 1912. *Mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 54, nr. 170, p. 7, p. 18.
32. LIŪNAS. Lietuvos farmaceutas ir jo uždaviniai. *Aušrinė*. 1911, nr. 2, p. 80.
33. Makauskis Jonas. Iš *Lietuvių enciklopedija*. Boston, 1959, t. 17, p. 141.
34. Medicina ir gamta. Iš *Lietuviški periodiniai leidiniai, 1823–1940*: kontrolinis sąrašas. Vilnius, 1993, [1994], p. 60.
35. Metams sukakus. *Farmaceutų reikalai*, 1912, nr. 3, p. 1.
36. MIKNYS, Rimantas. Tautos, visuomenės ir valstybės sampratos ypatumai Vilniaus intelektualinėje aplinkoje XX a. pradžioje. Iš *XX amžiaus pradžios Vilnius: modernėjančios kultūros židinys*. Vilnius, 2004. 224 p. ISBN 9986-638-48-8.
37. MISEVIČIENĖ, Irena. Visuomenės sveikata ir vaistininkystė. Iš *Farmacija šiuolaikinėje visuomenėje*: tarptautinė mokslinė konferencija. Kaunas, 2003, p. 48.
38. Mūsų terminija. *Farmaceutų reikalai*, 1912, nr. 4, p. 47.
39. Mūsų uždaviniai. *Farmacijos žinios*, 1925, nr. 3, p. 3–4.
40. Nasvytis Steponas. Iš *Lietuvių enciklopedija*. Boston, 1960, t. 20, p. 25.
41. NASVYTIS, S. Vaistininkų draugijos įkūrimas, jos plėtotė ir ir pirmieji uždaviniai. *Farmacijos žinios*, 1923, nr. 1, p. 8.
42. Nuo Redakcijos. *Farmaceutų reikalai*, 1918, nr. 1, p. 1.
43. Nuo Redakcijos. *Medicina ir gamta*, 1913, nr. 1, p. 1.

44. Nuo „Farmacijos žinių“ redakcijos. *Farmacijos žinios*, 1927, nr. 1, p. 1.
45. *Pamiętnik farmaceutyczny Wilenski*. 1820, t. 1, nr. 1–4. 558 p.
46. *Pamiętnik farmaceutyczny Wilenski*. 1821–1822, t. 2, nr. 1–4. 689 p.
47. Pranešimai. *Farmaceutų reikalai*. 1912, nr. 3, p. 31.
48. Pranešimai. *Farmacijos žinios*. 1927, nr. 1, p. 3.
49. PRAŠMANTAITĖ, Aldona. *Vilniaus universitetas ir visuomenė 1803–1832 metais*. Vilnius, 1992. 145 p.
50. Redakcijos Žodis. *Farmacijos žinios*, 1923, nr. 1, p. 1–2.
51. SAVICKAS, A.; GUDIENĖ, V.; STANKŪNIENĖ, A. Lietuvos vaistinininkų draugijos veiklos kryptys 1922–1940 metais. *Medicina*, 2003, t. 39, priedas 2, p. 165.
52. STAKULIENĖ, Silvija. Lietuviškoji medicinos periodika: ištakos ir raida Lietuvoje iki XX a. trečiojo dešimtmečio. *Knygotyra*, 2001, t. 37, p. 220–233.
53. STAKULIENĖ, Silvija. Lietuviškoji medicinos periodika: ištakos ir raida Lietuvoje iki XX a. trečiojo dešimtmečio. *Knygotyra*, 2002, t. 39, p. 220–233.
54. STONKUTĖ-ŽUKIENE, Regina. *Lietuvos farmacija*. Vilnius, 1998, t. 1. 195 p. ISBN 9986-9192-2-3
55. STONKUTĖ-ŽUKIENE, Regina. *Lietuvos farmacija*. Vilnius, 2002, t. 2. 381 p.
56. STONKUTĖ-ŽUKIENE, Regina. *Lietuvos farmacija XX amžiuje*. Vilnius, 2005, t. 3. 400 p.
57. URBONAS, Vytas. *Lietuvių periodinė spauda*. Vilnius, 1995, p. 179.
58. Vaistinininkų Draugijos Įstatai. *Farmacijos žinios*, 1925, nr. 2, p. 15–16.
59. VIENUOLIS, Antanas. Skaudi statistika. *Farmaceutų reikalai*, 1918, nr. 1, p. 4–5.
60. Visuotinio metinio Lietuvos Farmaceutų Sąjungos susirinkimo, įvykusio 1927 m. kovo 15 d., protokolas. *Farmacijos žinios*, 1927, nr. 2, p. 11–13.
61. Visuotinis metinis Lietuvos Vaistinininkų Draugijos narių susirinkimas. *Farmacijos žinios*, 1939, nr. 4/5, p. 13.
62. Большая медицинская энциклопедия. Москва, 1980, т. 14, с. 1112.

THE BEGINNING AND DEVELOPMENT OF LITHUANIAN PHARMACEUTICAL PERIODICAL IN LITHUANIA TILL THE FIFTH DECADE OF XX CENTURY

SILVIJA STAKULIENĖ

Abstract

This article surveys the beginning and development of the Lithuanian pharmaceutical digest since the first decades of the XXth century till the year 1940. The investigative period is divided into two stages: the first covers period 1910–1918, and the second – 1918–1940. “Farmaceutų reikalai” (*The pharmacists’ Matters*) was published as “Lietuvos žinios” (*Lithuanian News*) free supplement “Aušrinė” in Vilnius between 1911–1912. The Publisher of “Farmaceutų reikalai” was F. Bortkevičienė, and editress – S. Mošinskaitė. Seven numbers were published over two-year period. The publishing was stopped and newspaper sequel “Farmaceutų reikalai” appeared in Moscow in the year 1918. It was published just one number. The Editorial board included such famous people as S. Nasvytis, V. Narbutas, A. Sutkus. The Publisher was Lithuanian Pharmaceutical Union. The significant event was the release of periodical “Medicina

ir gamta” (*Medicine and Nature*) in the year 1913. It was thought to include articles covering pharmaceutical issues, however, the periodical failed to justify the expectations.

Five years passed since the incorporation of Lithuanian Pharmacist Society and Lithuanian Pharmaceutical Union issued professional magazine “Farmacijos žinios” (*Pharmaceutical News*) intended to solve their professional problems. A professional periodical “Farmacijos žinios” was published in the year 1923–1940. A small 2–3 printer’s sheet periodical informed the specialist not only about the newest pharmaceutical and pharmacy achievements in Lithuania and abroad, but also acted as school of professional mastership. Famous Lithuanian pharmaceutical scientists published their articles in this periodical. Four editors Z. Kuzavas (1923–1924), S. Nasvytis (1925–1926, 1930–1929), J. Makauskis (1927–1929), and J. Žemaitis (1935–1940) edited the periodical for 17 years. Three numbers of “Lietuvos farmaceutas” (*Lithuanian Pharmacist*) were published in the year 1933. It was published by the Lithuanian Pharmacy and Officers Union. The editor was M. Barkauskas, and the number cost 2 Lt.

The survey of the four Lithuanian pharmaceutical periodicals that were published at the second and fourth decades of the XXth century allow to resume that those first periodicals were significant and useful. Lithuanian heritage of pharmaceutical periodicals was founded on their bases. The heritage enriched and extended the apprehension of the periodicals that had been published at those times.

LIETUVIŠKOS FARMACIJOS PERIODIKOS IŠTAKOS IR RAIDA LIETUVOJE IKI XX A. PENKTOJO DEŠIMTMEČIO

SILVIJA STAKULIENĖ

Santrauka

Publikacijoje apžvelgiamos farmacijos periodinės spaudos ištakos nuo XX a. pradžios iki XX a. penktojo dešimtmečio. Tiriamasis laikotarpis suskirstytas į du etapus: pirmasis aprėpia 1911–1918 m. Lietuvoje leistą jaunųjų farmacininkų lietuvišką farmacijos periodiką, antrasis – lietuvišką farmacijos periodiką, leistą 1918–1940 m. laikotarpiu.

Lietuvoje 1911–1912 m. prie „Lietuvos žinių“ nemokamo priedo „Aušrinė“ ėjo „Farmaceutų reikalai“. Jo leidėja buvo F. Bortkevičienė, redaktorė – S. Mošinskaitė. 1918 m. pasirodė šio laikraščio tęsinio „Farmaceutų reikalai“ vienas numeris. Jį išleido Lietuvos farmacininkų sąjunga. 1913 m. Vilniuje išleisti du numeriai bendro medikų, farmacininkų ir veterinarų žurnalo „Medicina ir gamta“. Lietuvos Respublikos laikotarpiu 1923–1940 m. Lietuvos vaistinininkų draugija ir Lietuvos farmacininkų sąjunga leido savo profesinį žurnalą „Farmacijos žinios“. Šis dviejų trijų spaudos lankų žurnalas pateikdavo žinių apie naujausius farmacijos ir vaistinininkystės pasiekimus, buvo tam tikra profesinio meistriškumo mokykla. 1933 m. išleisti trys „Lietuvos farmaceuto“ numeriai. Žurnalą leido Lietuvos farmaceutų tarnautojų sąjunga.

Per 1911–1940 m. laikotarpį išleisti keturi leidiniai farmacijos tematika sudarė menką dalį visos Lietuvoje leidžiamos periodikos, o Lietuvos Respublikos laikotarpiu tarp medicinos periodikos – tik 10 proc. Vis dėlto tai buvo didelis žingsnis siekiant sukurti lietuvišką farmacijos periodiką. Ji reikšminga ne tik kaip medicinos spaudos, bet ir apskritai Lietuvos kultūros paveldo dalis.